

Дорошенко Аліна – студентка II курсу факультету психології
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник - кандидат психологічних наук,
ст. викладач Магдисюк Л.І.

ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СФОРМОВАНOSTІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Постановка проблеми та її значення. Розвиток, перемоги та поразки українського народу дають підстави визначити етнопсихологічні особливості українського народу через аналіз таких феноменів, як менталітет, етнічна свідомість і самосвідомість, етнічна самоідентифікація особистості, український національний характер, психічний склад українців тощо. Формування у молоді національної ідентичності може стати поштовхом до покращення консолідації української нації. Важливо визначити напрями формування нової парадигми та основні ціннісно-сміслові орієнтації.

Мета: теоретичний аналіз проблеми етнопсихологічних особливостей сформованості національної ідентичності українців та з'ясування новітніх тенденцій.

Виклад основного матеріалу. Принцип етнічної приналежності є найбільшим вираженням почуття групової ідентичності, національна ж приналежність набуває у сучасних умовах політичного сенсу. Проте у сучасних поліетнічних суспільствах принцип етнічної приналежності та відповідної суб'єктивної ідентичності набуває політичного сенсу, подекуди провокуючи різке збільшення випадків суперечностей між етнічними групами. Попри це, етнічні групи здобувають великий суспільний потенціал. Аналіз зарубіжної наукової літератури із цієї проблематики засвідчує особливу увагу до неї таких учених, як Х. Арендт, П. Бергер, У. Бімен, М. Вейнер, Е. Вілсон, Е. Гелнер, Л. Дріджер, Р. Інглегарт, Т. Кузьо, Х. Лінц, І. Прізл, Е. Сміт.

Національна свідомість є однією з ключових засад етнопсихологічних особливостей рівня сформованості національної ідентичності. Національна свідомість – це різновид свідомості соціальної спільності, яка ґрунтується на уявленнях про соціальні цінності, норми, важливі з огляду належності особистості до конкретної нації. Одну національну свідомість розглядають як принципово новий якісний феномен. Національна самосвідомість – усвідомлення індивідом національної належності, специфічних рис власної нації, ставлення до національних цінностей [1].

У свою чергу національна ідентичність особи є тотожністю та її почуттям приналежності до однієї держави або однієї нації, незалежно від свого

юридичного статусу, громадянства. Психічний склад нації – це суб'єктивний психічний досвід нації, зафіксований у відносно стійких властивостях, рисах, у національній психології, які обумовлені усім суспільно-історичним ходом становлення і розвитку нації та специфікою соціально-психологічного відображення об'єктивних умов її існування.

За К. Юнгом, архетипи проявляються у вигляді символів (в образах героїв, міфах, фольклорі, обрядах, традиціях) і містять узагальнений досвід своїх предків. До архетипів, характерних для українського етносу, можна віднести такі образи: Берегиня, Лада, Дана, Герой-козак, Кума, Свекруха, Земля – годувальниця, Котигорошко, Лютий змій, а також загальнолюдські образи: Мати, Батько, Мачуха, Воїн-герой, Удатний кінь [3]. Народний фольклор – найбагатша скарбничка з матеріалом для вивчення ментальних особливостей українців.

Якщо говорити про психічний склад української нації загалом, то тут, як правило, відзначають такі риси, як любов до рідної землі та природи, що виявляється й закріплюється в культурі, музиці, живописі тощо. На відміну від психічного складу, національний характер – вужче поняття. Український етнопсихолог П. Гнатенко зазначає: «Національний характер – це сукупність соціально-психологічних рис (установок, стереотипів), які властиві нації на певному етапі розвитку і які проявляються в ціннісному ставленні до навколишнього світу, а також у культурі, традиціях, звичаях та обрядах» [3].

До елементів українського національного характеру, на думку українських вчених, необхідно віднести екзистенціальний індивідуалізм, інтровертність, ескапізм, консерватизм, соціальний егалітаризм як прагнення до соціальної рівності, громадоцентризм тощо. Ці елементи теж значною мірою обумовлюють специфіку політичної свідомості багатьох українців, наприклад, низький аксіологічний рівень поняття «розбудова власної держави» та присутність потенціалу протесту до будь якої влади, що неодноразово було використано для маніпулятивного впливу на українське суспільство. Нині існуюча структуроутворююча система етносу в основних своїх рисах суперечлива і дещо еkleктична, бо включає не стільки власне етнічні характеристики (наприклад, спільність культури, мови, самосвідомості), скільки умови, за яких формуються ці етнічні компоненти. Адже державність, єдиний ринок або спільність території не розкривають сутності й механізму його творення; вони лише сприяють або прискорюють консолідацію етносу, виступаючи в ролі об'єктивних умов чи навіть передумов. Притаманна українському етносу емоційно-естетична домінанта проявляється в емоційності, життєлюбності, естетизмі, відчутті краси, що породжуються мальовничими об'єктами нашої землі. Українська емоційна психокультура дала людству видатних митців. Звичайно, елемент емоційно-естетичної домінанти є необхідним для

розвитку особистості, проте, надмірна емоційність та естетизм можуть породити мрійника, який стане споглядачем, а не активним діячем. Тому, для досягнення гармонійності особистості варто включати емоційність та естетизм саме у процес діяльності, де ці якості знайдуть своє втілення. Українська ментальність доволі досліджувана. У своїх працях українські генії висвітлювали цю проблему, розглядаючи ментальність під різними кутами зору: до проблеми генези української ментальності зверталися М. Грушевський та М. Костомаров; Т. Шевченко та І. Франко, осмислювали національний менталітет засобами художньої творчості; Г. Сковорода та П. Юркевич бачили менталітет як вияв «божественної» сутності людини та кордоцентризму. В межах українського комунікативного простору дослідженню національного менталітету в його філософських, соціальних, економічних, політичних аспектах значну увагу приділяють сучасні українські вчені.

Висновки. Концепція етнічної ідентичності у вітчизняній науці ще не сформована остаточно, хоча на практиці вдало реалізовується. Отже, етнопсихологічні особливості українців є специфічним поєднанням загальнолюдських рис з конкретними історичними та соціально-економічними умовами існування нації. Будь-яка загальнолюдська риса, наприклад, працьовитість, патріотизм, волелюбність, можуть по-різному проявлятися різною мірою, у різні часи і у різних народів.

Список використаних джерел

1. Львовочкіна А. М. *Етнопсихологія* / А. М. Львовочкіна. – Київ: МАУП, 2002. – 144 с.
2. Баронин А. С. *Етнічна психологія* / А. С. Баронин. – К.: Тандем, 2000. – 264 с.
3. Душина Н. *Етнопсихологічні особливості українського характеру* [Електронний ресурс] / Душина Н. – Режим доступу: http://psyhole.blogspot.com/p/blog-page_66.html.